

**«Нові підходи до традиційного розвитку техніки лівої руки у
скрипалів-початківців»**

Кожух Олена Миколаївна, викладач-методист

Київська дитяча музична школа №15

ім. В. Г. Щигловського, Україна

Тенденції сучасної скрипкової педагогіки стимулюють викладачів до пошуку нових засобів та прийомів ефективного музично-слухового, технічного та творчого розвитку скрипалів-початківців. Реформа сучасного освітнього процесу орієнтується на навчання дітей дошкільного віку. Практика підтверджує актуальність цього принципу. Дошкільнята достатньо успішно засвоюють елементи скрипкової постановки та здатні до самостійної домашньої роботи, що сприяє більш якісному розвитку творчих здібностей скрипалів. Фундаментом для розкриття творчого потенціалу учня є розвиток техніки лівої руки та вміння дитини відчувати м'язову свободу, пружність, пластичність. Головним в раціоналізації рухів пальців є плавність, овальність траєкторії рухових ланок; помірний діапазон рухів; ритмічність рухів та виключення зайвих рухів, які не повинні супроводжуватися великими зусиллями окремих груп м'язів. Це дуже важливо для перспективного розвитку техніки. Одним із першочергових завдань викладача музичної школи і є розвиток раціоналізації рухів лівої руки скрипаля. Виховання ігрових навичок повинно проходити в нерозривному зв'язку з конкретними завданнями, призначеними для втілення художнього задуму. Процес оволодіння віртуозною технікою починається з перших уроків в музичній школі. Загально відомо, що його успіх залежить від багатьох умов: розміру інструмента, фізичних даних учня, правильного положення скрипки на плечі, природної свободи рук та інших. Важливим чинником є підхід до учня з урахуванням анатомічної будови рук, пальців, плечового поясу та фізіологічних особливостей майбутнього скрипаля. Потрібно пам'ятати і про вплив рефлекторного тону м'язів, завдячуючи йому, людина може надовго приймати різні положення тіла. Навички управління м'язами учень отримує вже з перших уроків навчання, виконуючи легкі ігрові завдання. **Наприклад:** учень ходить по класу на рахунок - один, два, три, чотири. Одночасно з цим на перший крок він плескає в долоні, на другий - розводить руки на ширину плечей, на третій - знову плескає в долоні, на четвертий - торкається колінок. Варіанти можуть бути різноманітними. Головне те, що в ігровій формі формуються навички вільного керування м'язами, відточується координація рухів. На розвиток техніки лівої руки впливає положення інструмента, який підтримує рука. Її, в свою чергу, тримають сильні скелетні м'язи. Якщо відвести руку більше вліво, то з

часом можна відчути, як напружуються м'язи плеча, це говорить про те, що фіксує руку інша група м'язів, не здатна до довготривалої безперервної роботи. Неправильне положення руки призводить до скутості м'язів та відчуття швидкої втоми. Учням я пропоную знімати напруження м'язів рук за допомогою розслаблення, струшування, покачування кисті. Для забезпечення найбільш сприятливих умов тримання скрипки та рухів руки, я користуюся «місточком», він краще подушечки фіксує скрипку, уберігає її від надмірно плаского положення, з-за якого лікоть занадто сильно виходить вправо, та сприяє зменшенню нахилу скрипки, щоб пальці не зіскакували зі струни МІ, а ведення смичка на верхніх струнах було більш зручним. Потрібно пам'ятати про те, що хапальний рефлекс для людини є природним, тому необхідно слідкувати за силою натиску великого пальця на шийку скрипки, це в майбутньому впливатиме на плавність переходів. Головна роль належить і ліктю лівої руки. «Рульовому» руху ліктя необхідно приділяти велику увагу. Він здійснюється за допомогою плечового суглоба під час з'єднання струн та забезпечує рівний кут падіння пальців на різних струнах. Я не згодна з точкою зору В. Григор'єва, який у своїй роботі «Методика обучения игре на скрипке» вважає навіть незначне висунання ліктя вправо штучним та призводить до неприродності положення руки і, що такий рух мало помітний у професійних виконавців. Але багато дітей вивертають лікоть сильно вліво, внаслідок чого збільшується натиск великого пальця на шийку скрипки, уповільнюється швидкість падіння пальців та змінюється ступінь натиску пальців на струну. Тому учням потрібно нагадувати, про виступ ліктя. На початковому етапі навчання слід звертати увагу не стільки на витонченість рухів, як на правильність їхньої внутрішньої структури. Правильним є рух пальця, який здійснюється основною фалангою п'яного суглоба. Багато викладачів не приділяють цьому значення. Дуже часто палець згинається нігтьовим суглобом. Це призводить до скутості руху та, в подальшому, важкості переходу до напівпозиції. При правильній та активній роботі п'яного суглоба добре розвивається свобода пальцевих рухів, як при падінні, так і під час підйому пальця. Працюючи з учнями, я пропоную таку пісеньку - вправу:

Ходить гарбуз по городу

перекладення О. Кожух українська народна пісня

хо - дить - гар - буз по го - ро - ду. і ши - та - є сво - ю ро - ду

5

"Ой, чи жи - ві чи здо - ро - ві всі ро - ди - ці гар - бу - зо - ві"

У складному руховому апараті людини керівну та регулювальну функції виконує центральна нервова система. Роль кістково - м'язових органів є виконавчою, тому доцільно, для досягнення позитивних результатів, супроводжувати вправи віршованими текстами. Такий підхід активізує ліву півкулю, в якій закладені функції граматики та словотворення, на відміну від правої півкулі, де відбувається управління рухами лівої руки. Активна взаємодія півкуль дає дуже прогресивні результати. А учням молодшого дошкільного віку ще й дуже подобаються слова українського фольклору. Вони з радістю виконують таку вправу. Під час виконання вправи, я прошу учня слідувати за активністю рухів пальців, так би мовити «марширувати», бо подушечки пальців володіють високою чутливістю до розпізнавання різних поверхонь, визначення сили тиску, коливань струни, температури. Вправу слід відпрацьовувати щонайменше по 10 разів на кожній струні, поступово прискорювати рух та слідувати, щоб наступний палець синхронно працював з пальцем, який притискає струну, але «в повітрі». Така вправа позитивно впливає на розвиток падіння пальців без скутості і залежності від сусідніх пальців. З розвитком швидкості рухів, можна цю п'єсу виконувати штрихом *legato*. Розвитку вільного падіння пальців допомагають вправи на швидкість Г. Шрадїка (Г. Шрадїк. Вправи на швидкість. Розділ I. Вправи на одній струні), К. Родіонова (К. Родионов. Начальные уроки игры на скрипке. Розділ V. Різні види рухів пальців лівої руки), К. Тахтаджієва (К. Тахтаджієв. Скрипка 1 клас. Підготовчі вправи для вивчення гам та арпеджіо), а також вивчення самих гам та арпеджіо.

Важливо приділяти увагу і затримці пальця під час переходу на сусідню струну. При з'єднанні струн, палець необхідно притримати на попередній струні, доки наступний палець не займе своє місце на іншій струні. Маленьким скрипалям подобаються невеликі пісеньки на слова українських поетів, тому я пропоную авторські пісеньки «Бджілка» та «Котику», в яких використовується метод затримки пальця.

Бджілка

перекладення О. Кожух слова М. Пономаренко

Бджі - лка сі - ла на во - ло - шку, у - зя - ла нек - та - ру трош - ки.
по - ле - ті - ла на др - ли - ну, на со - люд - кий цвіт ка - ли - ни.

Котику

перекладення О. Кожух українська народна пісня

Ко - ти - ку бі - лень - кші, ко - ти - ку сі - рень - кші,
 не хо - ди до ха - ти, не бу - ди ди - тя ти

Такі вправи, п'єси та етюди сприяють органічному приведенню кисті до грифа та допомагають плавному (без призвуків) переходу до іншої струни, особливо це важливо при з'єднанні струн штрихом *legato*. Пальці краще ставити на струну всією площиною подушечки. Це важливо для збагачення звучання, виховання відчуття контакту зі струною, та більш якісної вібрації. Збагачення скрипкового тона таким своєрідним естетичним забарвленням як вібрація тембра, залежить від раціонального та розвиненого управління суглобами пальців лівої руки, яке потрібно вдосконалювати з перших кроків, тому безпосередньою підготовкою до вібрато може бути робота над хроматичними послідовностями (не дуже складними) від самого початку занять. Удосконалюючи техніку, скрипаль не повинен забувати про звуко-висотну складову інтонування. Тому на перших порах я прошу співати п'єси голосом та вслухатися в кожний відтворений звук. І освоєння позицій, і шліфовка техніки переходів нерозривно пов'язані зі звуко-висотним відчуттям. Технологію переміщення руки по грифу та відтворення звуків в інших позиціях необхідно закладати ще на початку знайомства початківця з першими ігровими рухами. Традиційно учень довготривало засвоює аплікатуру в I позиції, тому встановлюється стереотипний зв'язок відповідності окремого пальця окремій ноті. Коли учень починає вивчати нові позиції, зв'язок необхідно зруйнувати, і це викликає у учня, щонайменше, панічний стан, психічну нестабільність. Нескладні пісеньки з переходами в інші позиції можна давати на першому році навчання. При такому підході орієнтиром у виконанні стає не фіксоване положення руки та зв'язана з ним аплікатура (як правило першої позиції), а розташування звука на певній ділянці скрипкового грифа. А це вже інше психологічне сприйняття, зумовлене можливістю відтворювати один і той самий звук, застосувавши різну аплікатуру, різне положення кисті в межах однієї ділянки грифа, максимально використовуючи тембр однієї струни.

Дощик

перекладення О. Кожух слова М. Пономаренко

До - щик вско - чив у лі - сок, і за мить лі - сок на - мск.
 Ось на я - під - ках - су - нч - ках ся - ють крап - лі не - ве - лич - кі

Прогресивним рішенням в розвитку техніки лівої руки було б надання учню можливості самостійно імпровізувати, складати невеличкі, але швидкі за темпом звукові послідовності, на яких учень може давати волю рухам пальців та польоту своїй звуко - висотній фантазії. Навички слухати свою гру, вміння об'єктивно, начебто зі сторони, її чути, позитивно впливають на свободу м'язів.

Виходячи з принципу раннього комплексного формування виконавської майстерності у початківців, як засвідчує світова практика, і робота скоординованого апарату, і стабільність інтонації, і свобода позиційної гри, і вібрація, при наставництві компетентного викладача, стануть доступними вже на першому році навчання, навіть учням з посередніми здібностями.

Література

1. Агарков. О. М. Вибрато, как средство музыкальной выразительности в игре на скрипке. Исследовательско - методический очерк. М.; 1956.
2. Берлянчик М. М. О предпосылках перспективного обучения в классе скрипки. Новосибирск; 1973.
3. Григорьев В. Ю. Методика обучения игре на скрипке. М.; Издательский дом «Классика XXI».2006..
4. Тахтаджиев К. І. Скрипка 1 клас. Учебний посібник для дитячих музичних шкіл. К.: Музична Україна, 1980.
5. Родіонов К. Д. Начальные уроки игры на скрипке. Учебный посібник для дитячих музичних шкіл. М.: Музыка, 1951.
6. Шрадїк Г. Вправи для скрипки частина І. К; Музична Україна.1993.
7. Ямпольский А. І. Подготовка пальцев и оставление их на струнах / Очерки по методике обучения игре на скрипке. Вопросы техники левой руки скрипача. М.;1968.
8. Янкелевич Ю. І. Педагогическое наследие 2-е изд. М.; 1993.